

В. Андреев дає такі характеристики творчих здібностей студента щодо навчально-творчої діяльності:

– мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості знаходить вираження в допитливості, інтересі, відчутті захоплення, емоційному підйомі, прагненні до творчих досягнень, до лідерства, до отримання високої оцінки, особистої значущості, творчої діяльності, самоосвіти, самовиховання;

– інтелектуально-логічні виявляються в здібностях аналізувати, порівнювати, виділяти головне, описувати явища, процеси, давати визначення, пояснювати, доводити, обґрунтовувати, систематизувати, класифікувати;

– інтелектуально-евристичні – це здібності генерувати ідеї, висувати гіпотези, фантазувати, асоціювати, бачити суперечності, переносити в нові ситуації знання й уміння, відмовлятися від нав'язливої ідеї, долати інерцію мислення, мати незалежність думок, критичність мислення;

– комунікативні – здібності використовувати досвід інших, співробітничати з ними, організовувати, обстоювати свою думку, переконувати інших, уникати конфліктів.

Висновки. Отже, все вищезазначене дає змогу зробити висновок, що з метою стимулювання творчої діяльності необхідно розвивати творчу індивідуальність майбутніх фахівців, проводити спеціальне навчання педагогів творчій діяльності з метою вдосконалення їх професійної підготовки.

Література

1. Загвязинский В.И. Теория обучения: Современная интерпретация / В.И. Загвязинский. – М., 2001. – 192 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – М., 2004. – 384 с.
3. Резерв успеха – творчество / В. Калвейт, Г. Нойнер, Х. Клейн и др. ; пер. с нем. И.И. Огородниковой. – М. : Педагогика, 1989. – 118 с.
4. Никитина Н.Н. Введение в педагогическую деятельность. Теория и практика / Н.Н. Никитина, Н.В. Кислинская. – М., 2004. – 274 с.
5. Современный словарь по педагогике. – Мн. : Современное слово, 2001. – 928 с.
6. Федоренко О.І. Формування логічних умінь учнів основної школи : автореф. дис... к. пед. н. : 13.00.01 / О.І. Федоренко ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 1999. – 15 с.

САВИЩЕНКО В.М.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Правова освіта посідає особливе місце в системі професійної підготовки молоді, від якої залежить інноваційний розвиток суспільства, вирішення багатьох завдань, пов'язаних із розбудовою правової, соціальної, демократичної держави.

На необхідність удосконалення правової освіти вказано в Концепції державної програми розвитку освіти на 2006–2010 рр., Національній доктрині розвитку освіти, Програмі розвитку юридичної освіти на період до 2005 р., Національній програмі правової освіти населення та інших документах. На нормативно-правовому рівні проблемі правової освіти приділено достатню увагу, але стан практичної реалізації положень зазначених актів висвітлює ряд проблем, серед яких – стрімкий розвиток правового нігілізму.

Мета статті – розкрити авторську позицію щодо шляхів подолання правового нігілізму студентської молоді.

Вагомим внеском у розв’язання проблем подолання правового нігілізму, формування правової культури та правової свідомості є праці відомих педагогів, психологів і юристів: В. Васильєва [1], О. Волошенюка [2], В. Момотова [3], О. Скакун [5], Г. Тригубенко [7], В. Чернея [10], І. Шликової [11] та ін.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури можна виділити основні підходи до визначення сутності поняття “нігілізм”:

– філософський: нігілізм (від лат. nihil – ніщо, нічого) – “цілковите заперечення всього загальноновизнаного, повний скептицизм” [9, с. 500];

– педагогічний: нігілізм – “повне заперечення всього загальноновизнаного, невизнання будь-яких авторитетів і традиційних цінностей” [6, с. 493]; “заперечення усталених суспільних норм, ідеалів, принципів, законів, авторитетів, традицій тощо” [8, с. 233];

– психологічний: нігілізм – “риси важковиховуваних дітей, що виявляється у зневазі до правил, норм поведінки, посилює психологічно-смісловий бар’єр між учителем і учнем” [8, с. 233]; “деформований стан правосвідомості особистості, суспільства, групи, який є наслідком відсутності віри в цінність права, його справедливості, надійності і силу та зумовлює свідоме ігнорування вимог закону, зневажливе ставлення до правових принципів і традицій” [5, с. 202].

– юридичний: нігілізм – “різні прояви негативного ставлення до права, до окремих сфер правового регулювання і юридичної діяльності, сумнів у справедливості, силі та ефективності права” [2, с. 7]; “негативне ставлення громадян до права, законів, наявність у них і посадових осіб установки на досягнення соціально значущих результатів неправовими засобами” [10, с. 10]; “скептичне, зневажливе або інше негативне ставлення до права, законів, нормативного порядку” [7, с. 18].

В більшості наукових праць правовий нігілізм характеризується як явище, що виникає у сфері взаємодії особистості, суспільства, права і держави. Визначається його негативний вплив: послаблення правопорядку в суспільстві, зростання злочинності. Найбільшого поширення цей феномен набуває в державах авторитарного режиму, де ігнорується сама природа права, його цінність, або в умовах суспільних криз, реформування, зміни історичних епох. У розвинених демократичних країнах світу відмінною ознакою суспільства є повага до законів, законотворчість, висока правова культура, віра в силу й справедливість права, а прояви правового нігілізму мінімізовані.

На основі синтезу розглянутих підходів можна визначити, що правовий нігілізм – це сукупність поглядів, ідей та переконань, які зумовлюють негативне ставлення людини до права і є наслідком невідповідності ідеальних уявлень особистості про правопорядок, норми права та правосуддя існуючій системі захисту прав і свобод людини. Прояви цього феномену зумовлюються його видами.

У дослідженнях О. Волошенюка [2] та О. Скакун [5] визначені такі види правового нігілізму:

– індивідуальний, груповий, суспільний [5, с. 202] – право втрачає свою цінність для індивіда, соціальної групи, всього суспільства;

– абсолютний (повне невизнання права як соціальної цінності) та відносний (сумнів, скептичне ставлення до окремих правових інститутів);

– конструктивний (спрямований на створення більш досконалих регуляторів суспільних відносин, ніж право) і деструктивний (руйнівний, такий, що не має ніякої позитивної програми, не пропонує ніякої альтернативи);

– теоретичний (право втрачає свою цінність для суб'єкта, але він, з різних причин продовжує поводити себе правомірно) і практичний (негативне ставлення до права знаходить свій прояв у поведінці людей);

– активний (виявляється у вчиненні правопорушень) і пасивний (коли громадяни не беруть участь у виборах, референдумах, не звертаються за допомогою до державних органів);

– “гедонічний” (його носій отримує задоволення від свого нігілізму, він використовує кожную нагоду для того, щоб порушити правові приписи) та “аскетичний” (він полягає у демонстративному невикористанні своїх прав навіть тоді, коли вони є цілком доступними);

– первинний (виникає як безпосередня реакція на певні юридичні явища) та похідний (негативне ставлення до будь-яких соціальних цінностей – культури, моралі, релігії);

– стійкий (заснований на глибокому внутрішньому переконанні суб'єкта у відсутності цінності права) та нестійкий (негативне сприйняття права зумовлено зовнішніми обставинами, має епізодичний характер);

– явний (відкритий, свідомий) і прихований (що маскується під показною повагою до закону або навіть не усвідомлюється самим індивідом);

– конформістський (нігілізм, що формується під впливом існуючих у найближчому оточенні стереотипів і забобонів) та принциповий (нігілізм опозиції);

– раціональний (формується у результаті дії аналітико-синтетичного апарату мислення) та емоційний (ґрунтується на афективно-почуттєвих оцінках правової дійсності);

– нігілізм сили (виникає у суб'єкта, який досяг певного рівня в соціальній ієрархії та має потреби більші, ніж це може бути досягнуто за допомогою правових засобів) та нігілізм слабкості (нігілізм особи, що не знайшла гідного місця у житті, нігілізм відчаю та пригнічення) [2, с. 7].

Враховуючи вікові особливості людини, її здатність до самопереконавання та пізнання ми виділили такі різновиди правового нігілізму:

– автосугестивний – формується в результаті самопереконавання особистості в неспроможності подолати юридичні перепони на шляху захисту прав. Як правило, виникає на основі невдалого досвіду, розчарування в справедливості як соціальної цінності;

– ідентифікаційний – формується в процесі свідомого або несвідомого отождолення молоді людини з іншою особистістю. В цей період особливо важливу роль відіграє уявлення про “героя часу”. На жаль, сучасний образ “героя часу”, який представлений у кінофільмах, засобах масової інформації, не характеризується законослухняністю, повагою до права тощо. Молоді пропонується образ, який завдяки силі, а не через право успішно вирішує життєві проблеми. Ідентифікація з ним програмує зневажливе ставлення до Закону, формує правовий нігілізм;

– когнітивний – з'являється в результаті здобуття юридичних знань й усвідомлення суперечливості законодавства, можливості використання недосконалої правової норми в корисних цілях, сумніву в справедливості закону.

Правовий нігілізм – це не раптова реакція особистості. Негативне ставлення до права формується в процесі соціалізації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Під зовнішніми (соціальними) факторами ми розуміємо такі політичні, економічні та інші впливи, які зумовлені державним устроєм, якістю роботи органів влади, рівнем розвитку демократії. До них належать: низька якість діяльності виконавчих, контрольно-наглядових, судових органів держави, суперечливість законодавства, негативний вплив засобів масової інформації на свідомість громадян, свавілля та корумпованість влади, економічна, політична, морально-етична кризи суспільства. Внутрішніми (особистісними) факторами формування правового нігілізму вважаємо відсутність ефективного досвіду захисту власних прав, розчарування в силі й справедливості закону, низький рівень юридичних знань, правової, морально-етичної культури, вольових якостей, невідповідність індивідуальних і суспільних потреб та інтересів, деформація нормативно-ціннісної системи.

Студентська молодь як рушійна сила суспільних перетворень завжди відіграла важливу роль в історичному розвитку держави. Від рівня її правової свідомості й культури, патріотизму, громадянської активності залежить успіх демократичних реформ. Тому вищі навчальні заклади покликані не тільки озброїти студентів юридичними знаннями, а й формувати впевненість у верховенстві права, віру в його силу, справедливість і ефективність. Реалізувати визначене завдання в сучасних умовах надзвичайно складно, оскільки в практиці вищої школи не створена ефективна система правової освіти, а сама молодь стає свідком безкінечних політичних обіцянок, чвар, свавілля влади, стикається з корупцією, порушенням прав. Отже, негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів визначив результати проведеного емпіричного дослідження, в якому взяло участь 735 студентів. Так, високий рівень правового нігілізму виявлений у більшості респондентів (93%). На запитання:

– “Чи може бути правосуддя справедливим?” “так” – відповіло 3% опитаних студентів; “так, але не в нашій державі” – 25%; “ні” – 72%;

– “Боротьба за справедливість, захист прав людини передбачає...” обов’язкове дотримання закону назвали 5%; часткове дотримання закону – 33%; використання “телефонного права”, зв’язків з впливовими особами – 62%;

– “Чи вірите Ви в успіх правових реформ?” “так” відповіли 4%; “частково” – 29%; “ні” – 69%;

– “За яким принципом існує закон для врегулювання суспільних відносин?” принцип справедливості назвали 6%; збагачення зацікавлених осіб – 71%; матеріального забезпечення правоохоронних органів та юристів – 23%.

Дослідження показало, що правовий нігілізм серед молоді стрімко розвивається, набуває ознак демонстративності, зухвалості, агресивності. Водночас незначній частині студентства (21%) властивий конструктивний, раціональний нігілізм. Така молодь не задоволена існуючим станом правової системи й законодавчою базою, але вона не заперечує необхідності врегулювання суспільних відносин правовим шляхом, не схильна до правопорушень, не зневірилася в цивілізованому розвитку людства, прагне до вдосконалення права.

Вивчення сутності, різновидів і факторів формування досліджуваного явища дає змогу визначити основні напрями його подолання:

– політико-економічний: створення умов для цивілізованого, культурного розвитку ринкової економіки та політики, ефективної діяльності всіх гілок влади, поліпшення культурних та матеріальних умов життя громадян;

– юридичний: удосконалення законодавства, системи правоохоронних органів, якості юридичної праці;

– освітньо-виховний: формування правової свідомості й культури, впевненості у верховенстві права, необхідності дотримання законів, прищеплення поваги до них, активної громадянської позиції, віри в справедливість, силу й ефективність права, підвищення рівня юридичних знань.

Вплив внутрішніх факторів на особистість, подолання правового нігілізму значною мірою зумовлюється психолого-педагогічними умовами, які створені у вищому навчальному закладі. Вже на етапі вступу до ВНЗ у випускників шкіл нігілістичні погляди починають або підкріплюватися, або спростовуватися. У разі, коли абітурієнт є учасником прозорого й справедливого проведення відбору на навчання, він здобуває позитивний досвід дії права. Надалі дуже важливо, щоб такий досвід молода людина продовжувала накопичувати під час навчання, складання екзаменаційної сесії, державних іспитів. Вищий навчальний заклад має не просто закликати вірити й поважати право, а “вселити” цю віру власним прикладом неухильного виконання норм чинного законодавства, стати осередком справедливості та захисту прав студентства. Втім, існуюча система вищої освіти далека від досконалості. Труднощі полягають у тому, що вона стала елементом бізнесу, внаслідок чого утворилася величезна дистанція між проголошеними цінностями й реальними умовами навчання. Звідси перше концептуальне положення: якість роботи ВНЗ визначається не лише кількісним складом кандидатів і докторів наук, а їх здатністю виховувати високоморальну, гуманістично орієнтовану особистість на основі власного прикладу дотримання норм моралі й права.

Однією з причин формування правового нігілізму, навіть правопорушень є відсутність необхідних для правомірної поведінки знань. Юридичні дисципліни не повинні бути другорядними в підготовці майбутнього педагога, лікаря, інженера. Правова освіта студентів неюридичних спеціальностей звичайно не зводиться до заучування кодексів з цивільного, сімейного, кримінального права. Вона покликана навчити молодь на елементарному рівні захищати власні права в побутових, трудових ситуаціях, сформувати загальне уявлення про роботу правоохоронних органів, моральну, адміністративну та кримінальну відповідальність, уміння відрізнити кваліфікованого юриста (адвоката, співробітника міліції, прокурора) від дилетанта. Звідси друге концептуальне положення: найголовнішими конструктами якісної вищої освіти є не лише формування професійної компетентності (вчителя, лікаря, економіста тощо), а й підготовка особистості, здатної захищати свободу, честь, гідність, правду, справедливість правовими засобами.

Процес подолання правового нігілізму передбачає визнання студентами культурної цінності закону як правила врегулювання суспільних відносин. З цією метою органи студентського самоврядування не формально, а реально повинні залучатися до роботи ректорату, вчених рад, зборів трудових колективів ВНЗ. Звідси третє концептуальне положення: прийняття рішень з питань організації навчально-виховного процесу, дозвілля, матеріально-технічного забезпечення, які входять до компетенції ВНЗ, повинні прийматися за результатами демократичного обговорення зі студентами. Підтримка з боку керівництва факультетів пропозицій студентів дає можливість отримати молодому поколінню позитивний досвід правотворчої діяльності. Практика показує, правила, які розроблені студентами та впрова-

джені в життє, не порушуються ними. Таким чином, в умовах ВНЗ формується за-
конослухняність, повага до закону, усвідомлення цінності та необхідності права.

Висновки. Отже, можна визначити основні шляхи подолання правового нігілізму студентської молоді: політико-економічний, юридичний та освітньо-виховний. Неухильне виконання законодавства керівництвом ВНЗ, викладачами – це не тільки юридична, а й виховна вимога. Підвищення якості юридичної освіти студентів усіх спеціальностей, залучення їх до управління вищим навчальним закладом, правотворчої діяльності на рівні факультетів дає змогу мінімізувати прояви правового нігілізму, підготувати законослухняних, здатних критично оцінювати та вдосконалювати правову систему, випускників.

Література

1. Васильев В.Л. Юридическая психология : учеб. для вузов / В.Л. Васильев. – 5-е изд., доп. и перераб. – СПб. : Питер, 2006. – 656 с.
2. Волощенко О.В. Правовий нігілізм у пострадянському суспільстві : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень / О.В. Волощенко. – Харків, 2000. – 16 с.
3. Момотов В. Формирование правового сознания молодежи / В. Момотов // Высшее образование в России. – 2006. – № 2. – С. 69–70.
4. Психологический словарь / Р.С. Немов. – М. : ВЛАДОС, 2007. – 560 с.
5. Скакун О.Ф. Юридическая деонтология : учебник / О.Ф. Скакун. – Харьков : Эспада, 2002. – 504 с.
6. Современный словарь по педагогике / Е.С. Рапацевич. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.
7. Тригубенко Г.В. Роль міліції в подоланні правового нігілізму в Україні : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень / Г.В. Тригубенко. – Київ, 2005. – 19 с.
8. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
9. Універсальний словник української мови. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 848 с.
10. Черней В.В. Подолання правового нігілізму – важлива умова розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.12 – Філософія права / В.В. Черней. – Київ, 1999. – 19 с.
11. Шликова І. Взаємодія естетичної, правової і політичної культури у формуванні особистості юриста / І. Шликова // Освіта на Луганщині. – 2005. – № 1. – С. 20–24.

САВЧУК Л.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розбудова національної системи вищої освіти України в контексті входження до європейського освітнього простору передбачає впровадження нових підходів до побудови цілісної концепції професійної освіти. Пріоритетним напрямом реформування освіти є підготовка висококваліфікованого фахівця. Тому проблема визначення педагогічних умов формування інформатичної складової фахової підготовки майбутніх економістів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності є актуальною.